УДК 94:327(477.82+517)“1240/1246” **Том 39. 2026 р.**

РОЛЬ КНЯЗЯ ВАСИЛЬКА РОМАНОВИЧА У ВІДНОСИНАХ З МОНГОЛАМИ УПРОДОВЖ 1240–1246 рр.

Владислав ГУЛЕВИЧ
Апарат Верховної Ради України
e-mail: gulevych_v@ukr.net
DOI: 10.15330/gal.39.136-149, *ORCID: 0000-0002-4040-817X*
ISSN 2312-1165 (друкована версія), *ISSN 3083-6670 (онлайн версія)*

Життя і діяльність князя Василька Романовича досі не були предметом ґрунтовних наукових студій. Пропонована стаття покликана закрити цю прогалину біографії князя у частині його відносини з монголами протягом 1240–1246 рр. Дослідження окресленої проблематики ускладнює брак джерел. Розкрити історію початку відносин князя Василька з монголами можна лише зважаючи на загальні практики відносин Великої Монгольської імперії з правителями розорених нею земель і низку опосередкованих даних. Будучи головним князем Волинської землі, Василько Романович, як і його старший брат Данило, мусив підкоритися хану Бату та прийняти інвеституру з його рук. Відповідне рішення він ухвалив після рейду монгольського війська на чолі з Манманом і Балаєм, відправленими на Волинь ханом навесні 1243 р. Поїздка князя Василька у ставку хана відбулася наприкінці 1243 – на початку 1244 рр. Встановлення князем Васильком прямих відносин з ханом Бату дозволило йому клопотати про охоронну грамоту для князя Данила, який прийняв рішення підкоритися владі хана навесні 1245 р., а поїздку у його ставку здійснив наприкінці 1245 – на початку 1246 рр. Отримані результати дослідження дозволяють по-новому оцінити роль князя Василька Романовича у відносинах із монголами під час війн Бурундая 1258–1260 рр.

Ключові слова: *князь Василько Романович, хан Бату, Волинська земля, Велика Монгольська імперія.*

В історіографії аксіоматично побутує переконання про завоювання монголами на чолі з ханом Бату земель Русі, зокрема Волинської і Галицької земель[1]. У дійсності вірно казати не про завоювання, а про розгром військ тих руських князів, хто наважувався дати монголам бій з одночасним розоренням їхніх володінь. Також джерела не повідомляють нічого такого, що можна розцінити як підкорення тих чи інших руських князів протягом 1237–1240 рр. владі монголів, або прийняття їхньої влади якимись значними територіями Русі. Після переможної воєнної кампанії на Русі, Бату повів військо у країни латинської Європи. Попри те, що ще в ході війни монголи пропонували деяким князям стати частиною *Pax Mongolica*, платити данину і воювати разом проти ворогів, Бату не залишив на розорених землях Русі ні окупаційні війська, ні власну військову або цивільну адміністрацію. Тож, власне, підкорення князів Русі відбулося не в результаті завоювання. Зокрема, це стосується як Данила Романовича, так і його брата Василька.

Якщо князеві Данилу присвячена без перебільшення величезна кількість різного рівня досліджень учених багатьох країн, то постать князя Василька перебуває у тіні старшого брата[2] і досі не має гідного наукового опрацювання його діяльності. Серед іншого проблеми відносин з монголами, де Василько Романович відіграв більш значущу роль, ніж може видатися на перший погляд.

Перше знайомство молодого князя Василька з монголами відбулося дистанційно. Данило Романович був одним з учасників походу руcько-половецької коаліції 1223 р. проти розвідувального корпусу монголів на чолі з Джебе і Субедеєм. Можна не сумніватися, що

[1] Див., наприклад, Майоров А. В. Монгольское завоевание Волыни и Галичины: спорные и нерешенные вопросы. *Русин*. 2015. № 1 (39). С. 11–24.

[2] Котляр М. Ф. Василько, брат Данила Галицького. *Історія України в особах: Давньоруська доба* / авт. М. Ф. Котляр. Київ : Україна, 1996. С. 218–223; Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów kziążąt halicko-wołyńskich. Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2002. S. 77–99.

пережитий на р. Калка[3] жах поразки, завданої монгольськими полководцями, закарбувався у пам'яті юного Данила надовго, даючись взнаки протягом усього його подальшого життя та значною мірою транслюючись його молодшому братові Василькові.

Вдруге братам Романовичам довелося непрямо зіткнутися з монголами наприкінці 30-х рр. XIII ст. Після розорення Переяславського і Чернігівського князівств номади бажали підкорити столицю всієї Русі, про що повідомляє *Галицько-Волинський літопис* (далі – *ГВЛ*), описуючи споглядання Києва з лівого берега Дніпра восени 1239 р. майбутнім кааном Мунке і його спробу «прельстити» мешканців міста[4]. З огляду на це не зовсім зрозумілим виглядає опанування Данилом Романовичем Києва десь у грудні 1239 – січні 1240 рр.[5] Князь сам не збирався захищати Київ, а залишив для цього свого тисяцького Дмитра[6]. Коли наприкінці 1240 р. на шляху монголів стали вже землі самих Данила і Василька Романовичів, то замість збройного опору ті вирішили за краще покинути свої володіння, і після кількамісячних поневірянь перечекали навалу в Мазовії[7].

Судячи з подальших дій князів-братів, вони сподівалися, що монголи знову надовго, як це було після Калки, або й назавжди підуть у Степ. Але їхній розрахунок був хибним, оскільки протягом 20-х – 30-х рр. XIII ст. у середовищі монголів міцно закріпилася ідеологія «мандата Бога», згідно з якою: «На Небі є Бог, Єдиний, Вічний, Безсмертний, Всевишній, а на Землі Чингізхан – єдиний і найвищий Владика»[8]. Тобто, Чингізхан, нібито, отримав від Бога певний «ордер» на всесвітнє панування. І, відповідно до цієї ідеології, Велика Монгольська імперія (далі – ВМІ) мала продовжити свої переможні завоювання.

Однак для Чингізидів існували дві об'єктивні проблеми:

1) після підкорення півночі Китаю вони ще певний час не розуміли, що робити з численним землеробським населенням. Тому серед Чингізидів навіть побутувала думка про необхідність фізичного винищення цього населення і перетворення їхніх орних земель на пасовиська для монгольської худоби. Але 1230 р. киданець на службі Чингізхана (?–1227) і його сина каана Угедея (1229–1241) на ім'я Єлюй Чу-цай (1189–1243) переконав Чингізидів, що

---

[3] Події, пов'язані з передісторією битви на Калці, самою битвою і її наслідками виходять за межі пропонованго дослідження. Останнє спеціальне комплексне дослідження на цю тему див.: Аверьянов К. А. Битва на Калке. 1223. Русские княжества накануне монголо-татарского нашествия. Москва : Центрполиграф, 2023. 254 с.

[4] *Полное собрание русских летописей* (далі – *ПСРЛ*). Т. 2: Ипатиевская летопись. Изд. 2-е. Санкт-Петербург : Типография М. А. Александрова, 1908. Стб. 782.

[5] Dąbrowski D. *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*. Kraków : Avalon, 2012. S. 215.

[6] ПСРЛ. Т. 2. Стб. 782, 785–786.

[7] Там само. Стб. 787–788.

[8] Voegelin E. The Mongol Orders of Submission to European Powers (1245–1255). *Byzantion*. International journal of byzantine studies. (American Series, I). 1940–1941. Boston, 1941. Vol. 15. P. 378–413, особливо p. 402–413. Пор.: Киракос Гандзакеци. *История Армении* / перев. с древнеармян., предисл. и коммент. Л. А. Хандарян. Москва : Главная редакция восточной литературы издательства Наука, 1976. («Памятники письменности Востока»). С. 173: «[монголи. – *В. Г.*] розповідають ось що: государ їхній – родич бога, що взяв собі уділ на небі і віддав землю хакану [каану. – *В. Г.*]». Матузова В. И. Английские средневековые источники IX–XIII вв. Москва : Наука, 1979. С. 125, 179: «вони [монголи. – *В. Г.*] вірують в єдиного володаря світу, і коли [вони. – *В. Г.*] відправили посольство до рутенів, доручили [сказати. – *В. Г.*] такі слова: "Бог і Син Його – на небі, а Чіархан [Чингізхан. – *В. Г.*] – на землі"». Ідеологія «мандата Бога», хоча з певними християнськими модифікаціями, чітко простежується і в листі ільхана Хулагу 10 квітня 1262 р. до французького короля Людовіка IX (1234–1270). Meyvaert P. An Unknown Letter of Hulagu, Il-Khan of Persia, to King Louis IX of France. *Viator*. 1980. Vol. 11. P. 252–259; Barber M., Bate K. *Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th Centuries*. Oxon ; New York : Routledge, 2016. № 72. P. 156–159; Richard J. *Au-delà de la Perse et de l'Arménie. L'Orient latin et la découverte de l'Asie intérieure. Quelques textes inégalement connus aux origines de l'alliance entre Francs et Mongols (1145–1262)*. Turnhout : Brepols Publishers, 2005. P. 175–182.

впорядковане оподаткування підкорених народів і природних ресурсів їхніх земель дасть правлячому роду значно більше користі у збагаченні[9].

2) самі монголи не мали фахово підготовлених спеціалістів для впровадження на завойованих ними територіях правильної регулярної системи оподаткування. Тому вони залучали для цього спеціалістів з підкорених більш розвинених у господарському відношенні земель: китайців, уйгурів, хорезмійців та ін. Проте і їх було замало для зростаючої ВМІ, особливо на розлогих просторах Русі, де господарство значно відрізнялося від азійського. Через це Чингізиди в намічених ними для завоювання землях вважали за необхідне за можливості не вбивати місцевих правителів, а підкорювати їх, інкорпоруючи до складу ВМІ[10]. Фізичному знищенню підлягали лише ті, хто виказав непокору та чинив збройний опір завойовникам.

Отже, основною метою монгольського «всесвітнього панування» було максимально можливе витискання ресурсів з підкореного населення[11]. Для цього їм і були потрібні лояльні монгольській владі місцеві правителі. У своїй основі ці принципи були сформовані ще до нашестя на Русь[12].

Але руські князі не задекларували бажання приєднатися до *Pax Mongolica*, зокрема Романовичі, які до весни 1241 р. перебували за межами своїх володінь і уникали будь-яких контактів з монголами. Ситуація змінилася на початку 1243 р., коли Бату повернувся у Поволжя і відправив своїх представників до різних князів Русі з наказом прибути до нього персонально для підтвердження покори ВМІ[13]. Аналогічний наказ він віддав і правителям Південного Кавказу[14].

Згідно з описаним вище принципом, Бату запропонував князям в обмін на покору ВМІ зберегти за собою правління своїми ж володіннями. Вочевидь, такі умови влаштували князів, бо ціла їх низка (першим з яких був Ярослав Всеволодович, який правив у Владімірє-на-Клязьмі[15]) протягом 1243–1244 р. їздила до ставки хана, де «просѧщє [князі. – *В. Г.*] оу нєго [Бату. – *В. Г.*] что кто хощєт коєго сана или имѣнїа»[16]; «прашахоу кождо ихъ власти»[17].

---

[9] Мункуев Н. Ц. *Китайский источник о первых монгольских ханах. Надгробная надпись на могиле Елюй Чу-Цая. Перевод и исследование*. Москва : Наука, 1965. С. 34–38; Юань-ші. Книга 136. Біографії 133. https://chinesenotes.com/yuanshi/yuanshi146.html (дата звернення: 10.03.2024 р.); Rachewiltz I. de. Yeh-lü Ch'u-ts'ai: Buddhist Idealist and Confucian Statesman. *Confucian Personalities* / ed. Arthur F. Wright and Denis Twitchett. Stanford : Stanford University press, 1962. P. 201; idem. Yeh-lü Ch'u-ts'ai, Yeh-lü Chu, Yeh-lü Hsi-liang. *In the service of the Khan. Eminent Personalities of the Early Mongol-Yüan Period (1200–1300)* / edited by I. de Rachewiltz, Hok-lam Chan, Hsiao Ch'i-ch'ing and P. W Geier. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag, 1993. P. 149.

[10] Rachewiltz I. de. Personnel and Personalities in North China in the Early Mongol Period. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. 1966. Vol. 9. № 1/2. November. P. 107; Allsen T. *Mongol Imperialism: The Policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands, 1251–1259*. Berkeley ; Los Angeles ; London : University of California press, 1987. P. 63–65; idem. Maḥmūd Yalavač, Mas'ūd Beg, 'Alī Beg; Buǰir. *In the service of the Khan. Eminent Personalities of the Early Mongol-Yüan Period (1200–1300)* / ed. by I. de Rachewiltz, Hok-lam Chan, Hsiao Ch'i-ch'ing and Peter W. Geier. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag, 1993. P. 122.

[11] Riasanovsky V. A. *Fundamental principles of Mongol law* / Indiana University publication (Uralic and Altaic Series, Vol. 43). Bloomington ; The Hague : Mouton & Co., 1965. P. 274, 277. Пор. відповідь 1251 р. французькому королю Людовікові IX на його посольство (1249 р.) від регентші ВМІ Огул-Гаймиш, яка вимагала «щороку присилати нам [у Монголію – *В. Г.*] стільки золота й срібла, щоб ви [король. – *В. Г.*] залишилися з нами друзями, а якщо не будете цього робити, то ми винищимо вас і ваш народ» («nous envoies tant de ton or et de ton argent chascun an que tu nous retieignes a amis, et se tu ne le fais, nous destruirons toy et ta gent»), Joinville Jean de. *Vie de Saint Louis* / texte établi, traduit, présenté et annoté avec variantes par Jacques Monfrin. Paris : Dunod, 1995. § 491–492. P. 242, 243.

[12] Pow S. *Conquest and Withdrawal: The Mongol Invasions of Europe in the Thirteenth Century. Doctoral Dissertation*. Budapest, 2020. P. 167–171.

[13] Серебрянский Н. И. *Древнерусские княжеские жития. (Обзор редакций и тексты)*. Петроград, 1915. Приложения (тексты житий). Vol. V. № 17. С. 53.

[14] Киракос Гандзакеци. *История Армении*. С. 218.

[15] *Новгородская Первая летопись*. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1950. С. 79, 297.

[16] Серебрянский Н. И. *Древнерусские княжеские жития*. С. 53.

[17] Ibidem. С. 56, 60.

Важливо наголосити, що дистанційне або через посередника визнання влади ВМІ місцевими правителями завойованих монголами земель було неприпустимим[18] – для отримання інвеститури кожен з них мав особисто прибути до хана Бату. Монголи не залишили осторонь цього процесу і братів Романовичів.

Згідно з *ГВЛ*, коли після повернення з Мазовії Данило Романович був у Холмі, «прибѣже к немоу Половчинъ его именемь Актаи . рекыи ѣко Батыи воротилъсѧ есть изо Оугоръ . и w҃рѧдил есть на тѧ два богатырѧ . возискати тебе . Манъмана . и Балаа»[19].

У чому полягало бажання «возискати» і чому лише князя Данила, а не його разом з братом Васильком, літописець не пояснив. Словники не містять слово «возискати», а «възискати» тлумачать як «шукати, розшукувати, з'ясовувати, дізнаватися, пізнавати когось або щось, повертати на вірний шлях, рятувати, отримувати з когось, просити»[20].

Оскільки 1243 р. Бату прямував з Балкан у Поволжя через Північне Причорномор'я, прихід Манмана і Балая на волинське Полісся видається кардинальним відхиленням від цього маршруту. Тому, на думку Ярослава Дашкевича, під тиском цих богатирів Данило змушений був погодитися на зустріч, запропоновану ханом Бату, де уклав мир для убезпечення від розорення своїх володінь, отримав час на їх відбудову й розправився зі своїм конкурентом за Галич князем Ростиславом Михайловичем[21]. Подібної думки дотримується і Віталій Нагірний, який вважає, що вже тоді Романовичі могли визнати свою залежність від монголів[22].

---

[18] Показовими є два приклади. Після свого обрання кааном Гуюк визнав султаном Руму Рукна ад-Діна, «бо той прийшов віддати йому шану, і скинув його старшого брата» («because he had come to do him homage, and deposed his elder brother»), Ізз ад-Діна Кейкауса. 'Ala-ad-Din 'Ata-Malik Juvaini. *The History of the Word-Conqueror* / translated from the text of M. M. Qazvini by J. A. Boyle. Manchester : Manchester University press, UNESCO publishing, 1997. Vol. 2. P. 257; Рашид-ад-Дин. *Сборник летописей*. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1960. Т. 2. С. 120. Другий – правитель провінції Ісібусе, проти якого каан Хубілай відправив військо восени 1280 р. Він миттєво здався і був залишений на правлінні, але вирішив схитрувати і, вдаючи хворобу, відправив по ярлик небожа. На це каан відповів, що «[володар. – *В. Г.*] Ісібусе не отримує ярлик, тому призначення на посаду вручають небожу, якщо немає іншого сановника для звершення [потрібної. – *В. Г.*] церемонії», Храпачевский Р. П. *«Анналы Хубилая», главный источник по истории правления первого императора династии Юань (цзюани 4–17 «Юань ши»)*. Москва : [б. в.], 2019. С. 368–369. У листі нойона Байджу до папи Інокентія IV 1247 р. передано слова каана Гуюка: «якщо хочеш сидіти на своїй землі, воді і вотчині, необхідно, щоб ти, папа, прийшов до нас (каана – *В. Г.*) особисто і наблизився до того, хто тримає лице землі» («si vultis super terram vestram, aquam et patrimonium sedere, oportet ut tu papa ipse in propria persona ad nos venias et ad eum qui faciem tocius terre continet accedas»), Simon de Saint-Quentin. Histoire des Tartares / publiée par. Jean Richard. Paris : Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1965. P. 114. У листі самого Гуюка до папи 1246 р. сказано: «Ти (Інокентій IV. – *В. Г.*) особисто, на чолі (підлеглих тобі католицьких. – *В. Г.*) королів, усі разом, без винятку, прийди, щоб виказати нам служіння і пошану» («Toi en personne, à la tète des rois, tous ensemble, sans exception, venez nous offrir service et hommage»). Pelliot P. Les Mongols et la Papauté. Chapitre premier. *Revue de l'Orient chrétien*. Troisième serie. Paris : Typographie Firmin-Didot, 1922–1923. T. 3 (23). P. 23.

[19] ПСРЛ. Т. 2. Стб. 794. Пор.: Майоров А. В. Русские князья после нашествия Батыя: борьба за Галич и Киев. *Stratum plus*. Санкт-Петербург ; Кишинев ; Одесса ; Бухарест, 2016. № 5: Нашествие. Пределы и катастрофы XIII века. С. 50; idem. Последний рубеж Западного похода Батыя и Карпато-Дунайские земли. *Русин*. 2013. № 2 (36). С. 7–11; idem. Монголо-татары в Галицко-Волынской Руси. *Русин*. 2012. № 4 (30). С. 62–66.

[20] *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)* : в 10 т. / АН СССР. Ин-т рус. яз.; Гл. ред. Р. И. Аванесов. Москва : Русский язык, 1989. Т. 2 (възалкати – добродѣтельникъ). С. 63–64.

[21] Дашкевич Я. Данило Романович і єпископ Петро в освітленні караїмського джерела. *Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури* / авт. Я. Дашкевич, 2-ге вид., виправл. й доповн. Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського, 2007. С. 50.

[22] Nagirnyj W. *Polityka zagraniczna księstw ziem Halickiej i Wołyńskiej w latach 1198 (1199)–1264*. Kraków : PAU, 2011. S. 231–232; idem. Відносини галицько-волинських князів із монголами в середині 40-х рр. XIII століття: вибрані проблеми. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2010. Т. 2. С. 40.

Судячи з подальших подій, князь Данило міг ухилитися від контакту з богатирями, які «воеваша» волинські землі до Володави «и по wзерамъ много зла створше»[23]. Де він перебував або переховувався цього разу – невідомо. Ігнорування чи свідоме затягування виконання наказу Бату обійшлося для Данила Романовича без будь-яких помітних критичних наслідків. Натомість *ГВЛ* нічого не повідомляє, що так само вчинив і князь Василько. Ба більше, судячи з наступних подій, існують певні підстави, що молодший Романович міг зустрітися з Манманом і Балаєм.

Підстави для такого припущення дають незалежні одне від одного джерела, першим з яких є грамота угорського короля Бели IV 22 квітня 1244 р. В ній сказано про те, що посол короля дехто Ніколай (Nicolai) син Обіха «До країв Русі і до країв Болгарії вирушивши з нашим [королівським – *В. Г.*] посольством, від найяснішого князя Данила, який, відвідавши ***principe*** татар, повертаючись до своїх [місць – *В. Г.*], увесь стан татар, як він бачив і пізнав, обіцяв нам викласти, письмово викладене передав» («Ad partes Ruscie et ad partes Bulgarie in nostra legacione profectus, ab illustrissimo duce Danela, qui Tartarorum **principe**[24] visitato ad propria rediens, universum statum Tartarorum prout viderat et cognoverat, edisserandum nobis promiserat, stili officio conditum reportavit»)[25].

Про цю зустріч не повідомляє жодне інше джерело, а автентичність грамоти дослідники з різних причин тривалий час піддавали сумніву[26]. Утім, аргументи Мирослава Волощука і Алєксандра Майорова[27] щодо її автентичності, на мою думку, виглядають досить переконливо. До наведених ними можна додати ще один – значний за розмірами залишок королівської маєстатичної печатки на грамоті від 22 квітня 1244 р.[28] візуально співпадає з печатками Бели IV на його без сумніву автентичних актах 1245 і 1246 рр.[29]

Про час цієї зустрічі існує кілька кардинально різних думок[30]. Також дослідники досі не змогли переконливо встановити з ким саме була зустріч. На думку А. Майорова[31], йшлося про колективну зустріч князів Данила Романовича, Мстислава Глібовича та Володимира Рюриковича з Мунке не пізніше листопада 1239 р., у результаті чого відбулося примирення з монголами, а князь Данило ще й здобув їхню підтримку. Погодитися з такою, як її влучно назвав Петро Толочко[32], конспірологічною версією А. Майорова, неможливо.

---

[23] ПСРЛ. Т. 2. Стб. 794. Йдеться про Ленчицько-Володавські озера в субрегіоні Люблінського Полісся. Володава – сучасне місто-центр Володавського повіту Люблінського воєводства Польщі.

[24] У словнику *Codex Cumanicus*, «princep(s)» = «beg», тобто князь. *Codex Cumanicus* / ed. by G. Kuun with the Prolegomena to the Codex Cumanicus by Louis Ligeti / ed. É. Apor. Budapest, 1981. P. 104.

[25] *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* / ed. R. Marsina. Bratislava : Vydavatel'stvo Obzor, 1987. T. 2: Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX. № 150. P. 100–102; *Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria* / megbízásából közzé teszi G, Wenzel. Budapest : Eggenberger Ferdinánd v. Akademiai Könyvárusnál, 1869. T. 12: *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. № 107. P. 164.

[26] *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica* / ed. I. Szentpétery. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akademia, 1923. T. 1 : Diplomata regum Hungariae ab anno MI usque ad annum MCCLXX complectens. № 763. P. 228.

[27] Волощук М. Проблема кількості візитів Данила Романовича in Tartaria: джерелознавчий аналіз угорського диплому від 22 квітня 1244 р. *Дорогичин 1253. Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Романовича*. Івано-Франківськ : ЛІК, 2008. С. 18–36; Майоров А. Даниил Галицкий и «принц татар» накануне нашествия Батыя на Южную Русь. *Русин*. 2013. № 1 (31). С. 71.

[28] https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3046/ (дата звернення: 10.03.2024).

[29] https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3237/; https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3340/ (дата звернення: 10.03.2024 р.).

[30] Волощук М. Проблема кількості візитів Данила Романовича… С. 18–36; Майоров А. Даниил Галицкий и «принц татар»… С. 71.

[31] Майоров А. В. Русские князья после нашествия Батыя… С. 53; idem. Даниил Галицкий и «принц татар»… С. 67–71.

[32] Толочко П. Даниил Галицкий и нашествие Батыя на Южную Русь в работах петербургских историков. *Ruthenica*. 2020. Т. 16. С. 125–135. Ще раніше її відкинув Л. Войтович (Войтович Л. Відносини Галицько-Волинського князівства з монголами. Перший етап (1223–1245). *Colloquia Russica*. Series II / за ред.

По-перше, у розпал бойових дій для князів така зустріч мала б сенс у разі, якби вона потягла за собою якусь угоду, передусім, збереження їм життя, а їхнім володінням – захист від розорення. Але для цього князі мали визнати владу каана, інакше монголи навряд чи відпустили б їх попри шанобливе ставлення до послів. Мунке не міг бути гарантом таких домовленостей, бо загальне командування Західним походом, як і право володіти завойованими землями, належало хану Бату[33].

По-друге, джерела не підтверджують «примирення» князів з монголами. Володимир Рюрикович, на думку Леонтія Войтовича, помер 3 березня 1239 р.[34], або, як вважає Даріуш Домбровскі, – між 3 березня і 18 жовтня 1239 р.[35] Мстислав Глібович загинув у бою з монголами, захищаючи Чернігів[36]. Якби Данило визнав владу моголів 1239 р., йому б не довелося 1240 р. утікати від них до Угорського королівства, а потім 1241 р. переховуватися у Мазовії. Його володіння уникли б розорення, а військо Романовичів, напевно, взяло б участь у монгольському поході на землі П'ястів та/або Угорське королівство і, цілком очевидно, що не знадобилася б поїздка князя до Бату 1245–1246 рр.

По-третє, після «зустрічі» Данила з Мунке в 1239 р. інформація про монголів станом на 1244 р. для угорців давно стала б неактуальною з огляду на безпосереднє зіткнення між ними 1241–1242 рр. Натомість якщо князь дійсно бачив, як хан Бату після повернення з Балкан облаштувався в Поволжі, це виглядало б дуже цінно для угорців, які всі ці роки потерпали від страху в очікуванні нового монгольського вторгнення. Потрібно зауважити, що отримана від Романовичів інформація була використана Белою IV, позаяк невідомі посли короля таки побували в Монголії і повернулися восени 1247 р.[37]

Серед інших вірогідних кандидатів називали найближчого до володінь Романовичів монгольського сусіда Куремсу (Курмиші / Курумиші / Коренца / Choranca / Corenza), який кочував на Поділлі[38]. Натомість П. Стєфановіч[39] вважає, що між серединою 1242 і початком 1244 рр. Данило Романович їздив до Могучея (Моуці), який кочував на Лівобережжі Дніпра.

Переконливо встановити за грамотою Бели IV особу того «princeps», з ким зустрівся князь, неможливо. Проте дати відповідь на те, ким він був, дозволяють інші джерела, зокрема, синхронний досліджуваним подіям твір Симона де Сен-Кантен, який був у складі папського

В. Нагірного і М. Волощука. Івано-Франківськ ; Краків : ТОВ Лілея-НВ, 2017. Vol. 3: Данило Романович і його часи. С. 87–89).

[33] Козин С. А. Сокровенное сказание. Монгольская хроника 1240 г. под названием Mongrol-un niruča tobčiyan. Юань чао би ши. Монгольский обыденный изборник. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1941. Т. 1. Введение в изучение памятника. Перевод, тексты, глоссарии. С. 194; Magisteri Rogerii. Epistola in miserabile carmen super destructione regni Hungarie per Tartaros facta. *Gesta Hungarorum* / Anonymi Bele Regis Notarii – The deeds of the Hungarians / Anonymus, notary of King Béla / edited, translated and annotated by M. Rady and L. Veszprémy. Epistola in miserabile carmen super destructione regni Hungarie per Tartaros facta / Magisteri Rogerii – Master Roger's Epistle to the sorrowful lament upon the destruction of the kingdom of Hungary by the Tatars / translated and annotated by János M. Bak and Martyn Rady. Budapest ; New York : Central European University Press, 2010. P. 162, 164.

[34] Войтович Л. *Княжа доба: портрети еліти*. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2006. С. 522.

[35] Домбровский Д. *Генеалогия Мстиславовичей. Первые поколения (до начала XIV в.)* / перевод с польского К. Ю. Ерусалимского и О. А. Остапчук. Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин, 2015. С. 498–500.

[36] ПСРЛ. Т. 2. Стб. 782.

[37] Van Werveke N. *Catalogue descriptif des manuscrits de la bibliothèque de Luxembourg*. Luxembourg: Imprimerie Fr. Bourg-Bourger, 1894. № 110. IX. P. 244–245; Istványi G. XIII. századi följegyzés IV. Bélának 1246-ban a tatárokhoz küldött követségéről. *Századok*. 1938. 72. Évf. 4–6. Szám. Old. 270–271; Хаутала Р. Послание венгерского короля Белы IV, адресованное папе Иннокентию IV 11 ноября 1247 года. *Qazaq Historical Review*. 2024. Т. 2. № 4. С. 432.

[38] Giovanni di Plan Carpine. *Storia dei Mongoli* / Cura di P. Daffinà, C. Leonardi, M. C. Lungarotti, E. Menestò, L. Petech. Spoleto : Centro italiano di studi sull'alto Medievo, 1989. P. 309.

[39] Стефанович П. Политическое развитие Галицко-Волынской Руси в 1240–1340 гг. и отношения с Ордой. *Российская история*. 2019. № 4. Июль – август. С. 122–123.

посольства на чолі з Асцеліном Ломбардським до монгольського нойона Байджу в 1245–1248 рр. У своєму тексті він декілька разів ужив згаданий титул: «Татари спустошили Польщу та Угорщину [на чолі. – *В. Г.*] з ***principe*** своїм на ім'я Бато [Бату. – *В. Г.*]» («Tartari vastaverunt Poloniam et Hungariam cum **principe** suo nomine Batho); «На кордонах персидських він [каан. – *В. Г.*] має ***principem*** на ім'я Байотной [Байджу-нойон. – *В. Г.*], який підкорив всю землю християн і сарацинів аж до Середземного моря, майже до Антіохії і далі на два денні переходи, так що від початку Персії аж до моря він уже здобув 14 королівств» («In finibus autem Persidis habet **principem** nomine Baiothnoy qui totam terram Christianorum et Saracenorum usque ad mare Mediterraneum et prope Antiochiam et ultra per duas dietas ejus dominio subjugavit ita quod a capite Persidis usque ad mare jam ei regna .xiiii. acquisivit»); Як брати-проповідники у Байотоя [Байджу-нойона. – *В. Г.*] татарського ***principem*** були прийняті («Qualiter fratres predicatores apud Bayotnoi Tartarorum **principem** admissi fuerunt»)[40].

Нойон Байджу не належав до Чингізидів, але він не лише очолював монгольське військо, а й розпоряджався територіями в північно-західному Ірані, Іраку та частині Анатолії. Симон де Сен-Кантен наголосив, що Байджу за своїм статусом дорівнював Бату, і підкреслив, що, згідно з наказом каана, до нього мали ставитися так само, як і до правителя Улуса Джучі: «Чи знає він [Римський Папа. – *В. Г.*], що каам [каан. – *В. Г.*] – син Божий, а Байотной [Байджу-нойон. – *В. Г.*] та Бато [Бату. – *В. Г.*] є його ***principes***, і що їхні імена поширюються та звеличуються всюди?» («Numquid scit ille quod chaam sit Dei filius et quam Baiothnoy et Batho sint **principes** ejus sicque nomina eorum divulgantur et magnificantur ubique?»); «Так каам [каан. – *В. Г.*], син Божий [монгольський каан. – *В. Г.*], що царює над землею, наказав нам [монголам – *В. Г.*], щоб ми поклонялися його ***principes*** Байотною [Байджу-нойон. – *В. Г.*] та Бато [Бату. – *В. Г.*] [і. – *В. Г.*] всім, хто приходить сюди, так, ніби вони поклоняються йому самому» («Sic enim precepit nobis chaam regnans super terram filius Dei ut **principes** suos Baiothnoy et Batho ab omnibus huc advenientibus faciamus sicut semetipsum adorari»)[41].

Також варто навести і листи пап до ханів. Так, Александр IV одночасно вжив щодо хана Берке титул і «король», і «princeps» (*regis Tartarorum… Berk'e principi Tartarorum*)[42]. Бенедикт XII 13 червня 1338 р. титулував хана Узбека «величним правителем» (*magnifico principi*), а 31 жовтня 1338 р. і 17 серпня 1340 р. звернувся «Величному правителю Узбеку, імператору татар» (*Magnifico principi Usbech, imperatori Tartarorum*)[43]. Аналогічно 13 червня 1338 р. понтифік звернувся і до хана Чагатайського улусу – «Величному правителю Дженкші (1334–1338), імператору татар» (*Magnifico principi Chansi, imperatori Tartarorum*)[44], а також до імператора Юань Тогон-Тимура (1333–1370) – «Величному правителю, імператору імператорів усіх татар» (*Magnifico principi, imperatori imperatorum omnium Tartarorum*)[45]. Натомість до старшого сина хана і його спадкоємця Тінібека, який в очах європейців і мав бути принцом, понтифік 31 жовтня 1338 р. і 17 серпня 1340 р. писав як «Чудовому мужу» (*Spectabili viro*) і «Високородному мужу» (*Egregio viro*)[46]. Хана Джанібека 1343 р. венеціанці також титулували «принцом»

---

[40] Simon de Saint-Quentin. *Histoire des Tartares*. P. 76, 93, 94.

[41] Ibidem. P. 95, 98.

[42] Lupprian K.-E. Die *Beziehungen der Päpste zu islamischen und mongolischen Herrschern im 13. Jahrhundert anhand ihres Briefwechsels / Studi e testi 291*. Citta Vaticano : Biblioteca Apostolica Vaticana, 1981. № 40. S. 213, 214; Хаутала Р. *В землях «Северной Тартарии»: Сведения латинских источников о Золотой Орде в правление хана Узбека (1313–1341). Серия «Язма Мирас. Письменное Наследие. Textual Heritage»*. Вып. 6 / общ. и науч. ред. И. М. Миргалеева. Казань : Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2019. № 2. С. 112–113.

[43] *Bullarium Franciscanum sive Romanorum Pontificum constitutiones, epistolae, diplomata tribus Ordinibus Minorum, Clarissarum et Poenitentium a Seraphico Patriarcha Sancto Francisco ab eorum originibus ad nostra usque tempora concessa* / Conrado Eubel (ed.). Romae : Typis Vaticanis, 1902. T. 6: Benedicti XII, Clementis VI, Innocenti VI, Urbani V, Gregorii XI documenta. № 91. P. 60; № 97. P. 64; № 124. P. 77.

[44] Ibidem. № 90. P. 59. P. 60, nota 1.

[45] Ibidem. № 88. P. 58.

[46] Ibidem. № 97b. P. 64; № 26. P. 79.

(*Canibeth Principem Tartarorum; Zamber Principe de Tartari*)[47], а папа 24 липня того ж року писав «Величному правителю Джанібеку, імператору татар» («Magnifico principi Ianibech, imperatori Tartarorum»)[48].

Відтак, «*Tartarorum Principe*» і «*principi Tartarorum*» – це не «принц татар», а «**володар**», тобто «**правитель**»! У цьому переконують і тексти папського посла Іоанна де Плано Карпіні, і Симона де Сен-Кантен. Згідно з першим, «Тепер **dux** [Куремса / Курмиші / Corenzam. – *В. Г.*] панує над усіма, хто поставлений на сторожу проти всіх західних людей, щоб вони не напали раптово [на володіння ВМІ. – *В. Г.*]» («**Dux** autem iste dominus est omnium qui sunt in custodia positi contra omnes homines occidentis, ne forte subito et improvise irruant super eos»)[49].

Цю інформацію у нього запозичив Симон де Сен-Кантен, але його текст інформативніший: «Також є певний татарський ***dux*** на ім'я Корренцам [Куремса / Коренца / Курмиші. – *В. Г.*], який проти християн Заходу. Під його командою шістсот тисяч озброєних воїнів, що стоять там, ніби на варті, щоб християни не напали раптово на них і на тих, хто йде за ними. Крім того, Батот [Бату. – *В. Г.*] – найвеличніший татарський ***princeps***, справді дуже добрий до своїх людей, хоча вони його вельми шанують, але в бою він дуже жорстокий» («Est etiam **dux** quidam Tartarorum nomine Correnzam versus Christianos Occidentis qui habet sub se armatorum sexingenta milia, stans ibi tanquam in custodia ne super ipsos ac super subsequentes irruant subito Christiani. Porro Bathoth **princeps** est Tartarorum maximus, hominibus quidem suis satis benignus, licet ab eis sit valde reveritus, in pugna vero est crudelissimus»)[50].

Отже, Куремса (Курмиші/Коренца) – це лише ***dux***, тобто «князь» або й «вождь/ватажок», який не міг бути володарем, про якого згадує грамота Бели IV. Інший претендент – Могучей (Моуці), як я показав у монографії, спеціально присвяченій відносинам князів династії Романовичів з монголами і татарами 1240–1340 рр.[51], мав той самий статус, що і Куремса – був очільником монгольської тамми. Натомість єдиний реальний ***princeps***, тобто «володар», – це хан Улуса Джучі Бату!

Оскільки з опису *ГВЛ* цілком чітко випливає, що Данило Романович уперше побував у Бату на початку 1246 р., це означає, що він не був у хана до квітня 1244 р. Отже, виникає закономірне питання: хто ж тоді їздив до Бату і надав Ніколаю сину Обіха актуальну на весну 1244 р. інформацію про «стан тартар»?

На мою думку, це був князь Василько Романович, який виконав домовленість з Манманом і Балаєм, укладену на початку 1243 р. На користь цього свідчать два опосередковані, але вельми промовисті свідчення.

По-перше, слід звернути увагу на слова Іоанна де Плано Карпіні про те, що 1245 р. Василько був добре обізнаний зі звичаями монголів. Саме він радив папському послові запастися великою кількістю подарунків: «Він [князь Василько. – *В. Г.*] сказав нам, що якщо ми хочемо піти до них [монголів. – *В. Г.*], нам доведеться мати великі дари, щоб дати їм, бо вони вимагають їх з найбільшою наполегливістю» («qui dixit nobis quod si nos vellemus ire ad ipsos, oporteret nos habere munera magna ad dandum eis, quia illa cum importunitate maxima requirebant»)[52].

Згодом францисканець переконався, що подарунки монголи вимагали постійно і наполегливо[53], та засвідчив: «якщо посли хочуть добре зробити свої справи, то вони повинні

---

[47] *Diplomatarium veneto-levantinum sive acta et diplomata res venetas graecas atque Levantis illustrantia. 1300–1350*. Venetis : Sumptibus Societatis, 1880. № 139. P. 268; Marin Ș. «*La Rotta Della Tana*» (1343): the Viewpoint of Venetian Chronicles. *From Pax Mongolica to Pax Ottomanica. War, Religion and Trade in the North-western Black Sea Region (14th–16th Centuries)* / ed. by O. Cristea, Liviu Pilat. Leiden ; Boston : Brill, 2020. P. 90–91.

[48] *Bullarium Franciscanum*... № 214. P. 128.

[49] Giovanni di Plan Carpine. *Storia dei Mongoli*. P. 307.

[50] Simon de Saint-Quentin. Histoire des Tartares. P. 93.

[51] У підготовці до друку.

[52] Giovanni di Plan Carpine. Storia dei Mongoli. P. 303.

[53] Ibidem. P. 268, 303, 307. Про роль посольських подарунків у монголів XIII ст. див.: Ning Ya. Courtly Encounters along the Silk Roads: Diplomats, Diplomatic Gifts and Symbolic Competitions in the Mongol

давати побільше [подарунків. – *В. Г.*]» («et si nuntii bene volunt facere facta sua, oportet eos dare maiora»)[54].

По-друге, князь Данило поїхав до Бату не в результаті ультиматуму «Могучея», висунутого після перемоги Романовичів під Ярославом 17 серпня 1245 р. над князем Ростиславом Михайловичем і його угорсько-краківсько-сандомирсько-галицькими союзниками. Поїздка була запланована щонайменше за кілька місяців до цього, що підтверджує посольство князя Василька, вислане до хана по охоронну грамоту для свого старшого брата[55]. Повідомлення Іоанна де Плано Карпіні про те, що цю грамоту від Бату 1245 р. старшому Романовичу привезли посли саме Василька, підтверджує, що він установив контакт із ханом значно раніше Данила.

Данило «изииде [до Бату. – *В. Г.*] на празник с(вя)т(о)го Дмитрѣѧ», тобто 26 жовтня 1245 р. Отже посли Василька мали повернутися з ханською грамотою до цієї дати. До їхнього повернення підготовка Данилом поїздки не мала сенсу, адже не було певності, що хан Бату дасть послам позитивну відповідь, та й сам візит вимагав ретельної підготовки. Тому повернення послів від хана слід датувати хоч б серединою жовтня. Але коли вони виїхали до Бату?

Для розрахунків логістики посольства існують цілком об'єктивні дані. Так, під час поїздки до Бату сам Данило Романович не міг скористатися швидкісною монгольською системою естафетного кінного зв'язку «ям», бо навіть на початку 50-х рр. XIII ст. ні в західній, ні в східній частинах Улусу Джучі вона ще не була впроваджена[56]. Тож князь в осінню пору витратив на проїзд лише в одну сторону не менше двох місяців. Посли Василька Романовича шлях в обидва боки за сприятливих умов могли подолати щонайменше за чотири місяці[57], тобто на Волгу вони виїхали не пізніше середини червня.

Але таке датування суто умовне, бо розрахунок побудований на ідеальних умовах. На практиці ж очікування послів на грамоту від хана могло затягнутися. Так, Данило пробув у ставці Бату 25 днів. Іоанн де Плано Карпіні прибув у ставку каана Гуюка 22 червня 1246 р., а дозвіл покинути її отримав лише 13 листопада того ж року[58]. Затримка послів у монгольського правителя мала цілком ірраціональний характер. Так, китайський посол Сюй Тін свідчить, що каан Угедей «кілька разів обпалював пі-па, щоб ворожити – віддати наказ відпустити [послів – *В. Г.*] чи залишити нас».

«Пі-па» – китайський музичний інструмент, подібний лютні, що обрисами схожа на баранячу лопатку[59]. Обпалювання баранячої лопатки для ворожіння – дуже розповсюджений звичай[60]. Свідком такого обряду каана Мунке (1251–1259), який не ухвалив рішень без «поради»

Eurasia. Doctoral dissertation. Budapest, 2021. P. 29–75; idem. The Repository and Distribution of Gifts in the Mongol Imperial Court in the Early Thirteenth Century. *Annual of medieval studies at CEU*. 2021. Vol. 27. P. 52–64; idem. Should the Papal Envoys Bring Gifts for the Mongol Emperors? The Role of Polish and Russian Intelligence in the Mission of John of Plano Carpini compared to that of Ascelin of Lombardy. *The Mongols in Central Europe: The Profile and Impact of their Thirteenth-Century Invasions* / edited by B. Nagy. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2023 [2024]. P. 387–405.

[54] Giovanni di Plan Carpine. Storia dei Mongoli. P. 268.

[55] Ibidem. P. 303.

[56] Shim H. The Postal Roads of the Great Khans in Central Asia under the Mongol-Yuan Empire. *Journal of Song-Yuan Studies*. 2014. Vol. 44. P. 419–421.

[57] На це звертав увагу М. Бартніцкі (Bartnicki M. *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264*. Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2005. S. 108–109).

[58] Giovanni di Plan Carpine. *Storia dei Mongoli*. P. 57, 59.

[59] *Золотая Орда в источниках*. Москва : ППП «Типография «Наука», 2009. Т. 3: *Китайские и монгольские источники* / переводы с китайского языка, составление, вводная статья и комментарии Р. П. Храпачевского. С. 44, 93, прим. 55; Пэн Да-я, Сюй Тин. Краткие заметки о черных татарах. *«Хэй да ши люэ»: источник по истории монголов XIII в.* / отв. ред. А. Ш. Кадырбаев; Ин-т научной информации по общественным наукам РАН. Москва : Наука ; Восточная литература, 2016. С. 32–33.

[60] Atwood Ch. P. *Encyclopaedia of Mongolia and the Mongol empire*. New York : Facts on File, 2004. P. 489–490; Бадмаев А. А. Баранья лопатка в обрядовой практике бурят. *Вестник Новосибирского государственного университета*. Серия: История, филология. Т. 14. Вып. 7: *Археология и этнография*. 2015. С. 255–263.

кісток, зокрема, чи допускати когось до себе, був Гільом (Віллем) де Рубрук[61]. Для передбачення результату наміченого походу так само робив і Чингізхан[62]. Майбутній ільхан Хулагу під час своєї завойовницької виправи рушив на Багдад після того, як ворожив «на баранячих лопатках»[63]. Немає сумніву, що Бату, який виріс у тому ж середовищі, що й Чингізхан, Мунке та Угедей, практикував подібні ворожіння. Виходячи з аналізу часу, який князі XIV–XV ст. витрачали на переміщення в ставку хана на Волгу і назад та на очікування ними аудієнції, Юрій Сєлєзньов дійшов висновку, що поїздка князів на Волгу в середньому тривала шість місяців[64].

Отже, зважаючи на тогочасні логістичні можливості, відправку князем Васильком послів за найсприятливіших обставин їхнього повернення слід датувати щонайпізніше початком червня, а об'єктивно – травня 1245 р. Тобто в будь-якому разі поїздка Данила Романовича у ставку Бату була запланована задовго до битви під Ярославом 17 серпня.

Повертаючись до поїздки князя Василька до хана Бату по інвеституру, її можна датувати кінцем 1243 р., що давало можливість долати замерзлі водойми. Повернення ж князя припало на весну 1244 р. Тож, я припускаю, що в угорській грамоті мало бути так, що Ніколай син Обіха «До країв Русі і до країв Болгарії вирушивши з нашим [королівським. – *В. Г.*] посольством, від найяснішого князя Данила, **брат якого князь Василько**, відвідавши ***володаря*** татар, повертаючись до своїх [місць. – *В. Г.*], увесь стан татар, як він бачив і пізнав, обіцяв нам викласти, письмово викладене передав».

Ханська інвеститура для князя Василька могла стосуватися лише його володінь – головних земель Волині (Володимир, Луцьк і Берестя). Натомість під владою Данила Романовича були землі з головними містами Холмом, Перемишлем, Ярославом, Белзом, Сяноком, Галичем, Бакотою, Звенигородом і Теребовлею. Зазіхання князя Ростислава Михайловича на ці землі зрештою і примусили старшого Романовича їхати до Бату по інвеституру.

Підводячи підсумки відносин князя Василька Романовича з монголами протягом 1240–1246 рр., можна сказати таке:

1) Наявні на сьогодні джерела відтворюють мало нюансів початкового етапу політичних відносин князя Василька Романовича з монголами. Але цілком очевидно, що хан Бату розглядав Романовичів як правителів завойованих ним земель і намагався примусити визнати владу ВМІ ще на початку 1243 р., вислави на пошуки князя Данила богатирів Манмана і Балая.

2) Опосередковані дані джерел дозволяють зі значною долею вірогідності говорити про те, що внаслідок рейду Манмана і Балая князь Василько приблизно наприкінці 1243 – на початку 1244 рр. першим з дому Романовичів змушений був визнати владу ВМІ.

3) Вимоги монголів щодо персонального прийняття інвеститури від монгольського правителя і знання князем Васильком звичаїв завойовників, описаних Іоанном де Плано Карпіні, вказують на те, що він мусив особисто побувати у ставці Бату.

4) Отримана від хана Улусу Джучі інвеститура на правління, найвірогідніше, поширювалася лише на володіння самого князя Василька (Володимирську, Луцьку і Берестейську землі), а не на цілу територію держави Романовичів.

5) Наслідком прийняття Васильком Романовичем інвеститури, окрім визнання монголами за ним базових у володінні Романовичів волинських земель, де його владу не піддавали сумніву, було, зокрема, встановлення між ним і правителем Улусу Джучі певної комунікації, що підтверджує відправлене князем приблизно у травні 1245 р. посольство до хана по охоронну грамоту для Данила Романовича.

Якщо висунуті припущення дійсно мали місце, то це значною мірою пояснює чому у майбутньому саме князь Василько відігравав головну роль і брав на себе основний тягар у відносинах Романовичів з монголами.

---

[61] Guglielmo di Rubruk. *Viaggio in Mongolia (Itinerarium)* / a cura di P. Chiesa. Milano : Fondazione Lorenzo Valla Arnoldo Mondadori, 2011. P. 180–182.

[62] Мункуев Н. Ц. Китайский источник о первых монгольских ханах… С. 71.

[63] Рашид-ад-Дин. *Сборник летописей*. Москва ; Ленинград : АН СССР, 1946. Т. 3. С. 40.

[64] Селезнев Ю. О времени, затрачиваемом русскими князьями на поездки в Орду. *Уральский исторический вестник*. 2012. № 2 (35). С. 31–36.

THE ROLE OF PRINCE VASYLKO ROMANOVYCH IN RELATIONS WITH THE MONGOLS DURING 1240–1246

Vladyslav GULEVYCH
The Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine
e-mail: gulevych_v@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4040-817X

The life and activities of Prince Vasylko Romanovych have not yet been the subject of scientific study. This article aims to fill this gap in the prince's biography in terms of his relations with the Mongols during 1240–1246. Research into this topic faces complex obstacles, primarily due to a lack of sources. The history of the beginning of Prince Vasylko's relations with the Mongols can only be revealed by taking into account the general practices of the Great Mongol Empire's relations with the rulers of the lands it had ravaged and a number of indirect data. As the main prince of the Volhynian lands, Vasylko Romanovych, like his older brother Danylo, had to submit to Khan Batu and accept investiture from him. He made this decision after the Mongol army, led by Manman and Balai, was sent to Volhynia by the khan in the spring of 1243. Prince Vasylko's trip to the khan's camp took place in late 1243 – early 1244. The establishment of direct relations between Prince Vasylko and Khan Batu allowed him to petition for a letter of protection for Prince Danylo, who decided to submit to the Khan's authority in the spring of 1245 and travelled to his camp in late 1245 – early 1246. The results of the study allow us to reassess the role of Prince Vasylko Romanovych in relations with the Mongols during the wars of Burundai in 1258–1260.

Key words: *Prince Vasylko Romanovych, Khan Batu, Volyn' land, Great Mongol Empire*.

REFERENCES

'Ala-ad-Din 'Ata-Malik Juvaini. (1997). *The History of the Word-Conqueror* / translated from the text of Mirza Muhammad Qazvini by J. A. Boyle. Manchester : Manchester University press, UNESCO publishing, vol. 2, lxvii + 763 p.: geneal. tables, maps. (in English).

Allsen, T. (1987). *Mongol Imperialism: The Policies of the Grand Qan Möngke in China, Russia, and the Islamic Lands, 1251–1259*. Berkeley ; Los Angeles ; London : University of California press, xvi + 278 p. (in English).

Allsen, T. (1993). Maḥmūd Yalavač, Mas'ūd Beg, 'Alī Beg; Buǰir. *In the service of the Khan. Eminent Personalities of the Early Mongol-Yüan Period (1200–1300)* / ed. by I. de Rachewiltz, Hok-lam Chan, Hsiao Ch'i-ch'ing and Peter W. Geier. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag. P. 122–135 (in English).

Atwood, Ch. P. (2004). *Encyclopedia of Mongolia and the Mongol empire*. New York : Facts on File, x + 678 p. (in English).

Averianov, K. A. (2023). *Bitva na Kalke. 1223. Russkie kniazhestva nakanunie mongolo-tatarskogo nashestvyia*. Moskva : Tsentrpolyhraf. 254 s. (in Russian).

Badmaev, A. A. (2015). Barania lopatka v obriadovoi praktike buriat. *Vestnyk Novosibirskoho hosudarstvennoho universiteta*. Seryia: Istoriya, fylolohiya. Vol. 14. Iss. 7: Arkheolohia y etnohrafia. S. 255–263 (in Russian).

Barber, M., Bate, K. (2016). *Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th centuries*. Oxon ; New York : Routledge, xv + 188 p. (in English).

Bartnicki, M. (2005). *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264*. Lublin: Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 251 s. (in Polish).

Bullarium Franciscanum sive Romanorum Pontificum constitutiones, epistolae, diplomata tribus Ordinibus Minorum, Clarissarum et Poenitentium a Seraphico Patriarcha Sancto Francisco ab eorum originibus ad nostra usque tempora concessa (1902) / ed. C. Eubel. Romae: Typis Vaticanis, vol. 6: *Benedicti XII, Clementis VI, Innocenti VI, Urbani V, Gregorii XI documenta*, liv + 687 p. (in Latin).

Codex Cumanicus (1981) / ed. by G. Kuun with the Prolegomena to the Codex Cumanicus by Louis Ligeti / ed. É. Apor. Budapest, 54 + cxxxiv + 395 p. (in Latin).

Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. (1987) / ed. R. Marsina. Bratislava : Vydavatel'stvo Obzor, vol. 2: Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX, xxxii + 637 p., xxv tabl. (in Latin).

Dashkevych, Ya. (2007). Danylo Romanovych i yepyskop Petro v osvitlenni karaimskoho dzherela [in:] Dashkevych Ya. *Postati: Narysy pro diiachiv istorii, polityky, kultury* / 2-he vyd., vypravl. i dopovn. Lviv : Lvivske viddilennia IUAD im. M. S. Hrushevskoho. S. 35–61 (in Ukrainian).

Dąbrowski, D. (2002). *Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich*. Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 348 p. (in Polish).

Dąbrowski, D. (2012). *Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna*. Kraków : Avalon. 538 s. (in Polish).

Diplomatarium veneto-levantinum sive acta et diplomata res venetas graecas atque Levantis illustrantia. 1300–1350. (1880). Venetis : Sumptibus Societatis, xxvi + 356 p. (in Latin).

Dombrovskyi, D. (2015). *Genealogia Mstislavichei. Pervyie pokolenia (do nachala XIV v.)* / perevod s polskoho K. Yu. Erusalimskoho i O. A. Ostapchuk. Sankt-Peterburg : Dmytriy Bulanin, 880 s. (in Russian).

Giovanni di Plan Carpine. (1989). *Storia dei Mongoli* / cura di P. Daffinà, C. Leonardi, M. C. Lungarotti, E. Menestò, L. Petech. Spoleto : Centro italiano di studi sull'alto Medievo, viii + 522 p. (in Italian and Latin).

Guglielmo di Rubruk. (2011). *Viaggio in Mongolia (Itinerarium)* / a cura di P. Chiesa. Milano : Fondazione Lorenzo Valla Arnoldo Mondadori, xcviii + 530 p. (in Italian and Latin).

Istványi, G. (1938). XIII. századi följegyzés IV. Bélának 1246-ban a tatárokhoz küldött követségéről. *Századok*. 72 Évf. 4–6. Szám. P. 270–272 (in Hungarian and Latin).

Joinville Jean de. (1995). *Vie de Saint Louis* / texte établi, traduit, présenté et annoté avec variantes par J. Monfrin. Paris : Dunod, cxxxix + 485 p. (in French).

Khautala, R. (2019). *V zemliakh «Severnoi Tartarii»: Svedenyia latinskikh istochnikov o Zolotoi Orde v pravlenii khana Uzbeka (1313–1341)*. Seriya «Yazma Myras. Pismennoe Nasledie. Textual Heritage». Vyp. 6 / obshch. i nauch. red. I. M. Mirhaleeva. Kazan : Institut istorii im. Sh. Mardzhany AN RT. 976 s. (in Russian and Latin).

Khautala, R. (2024). Poslaniye venherskogo korolia Bely IV, adresovannoe pape Innokentiu IV 11 noiabria 1247 hoda. *Qazaq Historical Review*. Vol. 2. № 4. P. 426–448 (in Russian and Latin).

Khrapachevskyi, R. P. (2019). *«Annaly Khubilaia», glavnyi istochnik po istorii pravlenia pervoho imperatora dinasti Yuan (tsziuany 4–17 «Iuan shy»)*. Moskva. 744 s. (in Russian).

Kotliar, M. F. (1996). Vasylko, brat Danyla Halytskoho [in:] Kotliar M. F. *Istoriia Ukrainy v osobakh: Davnoruska doba*. Kyiv : Ukraina, pp. 218–223 (in Ukrainian).

Kozin, S. A. (1941). *Sokrovennoye skazaniye. Monholskaya khronika 1240 g. pod nazvaniem Mongholun nihuča tobčiyan. Yuan chao bi shi. Monholskyi obydennyi izbornik*. Moskva ; Leningrad : Izd-vo Akademii nauk SSSR. T. 1. *Vvedenie v izuchenie pamiatnika. Perevod, teksty, hlossarii*. 619 s. (in Russian and Mongol).

Kyrakos Handzaketsy. (1976). *Istoryia Armenii* / perev. s drevnearmian., predisl. y komment. L. A. Khandarian. Moskva : Hlavnaia redaktsiya vostochnoi literatury izdatelstva Nauka, 357 s. («Pamiatniki pismennosti Vostoka») (in Russian).

Lupprian, K.-E. (1981). *Die Beziehungen der Päpste zu islamischen und mongolischen Herrschern im 13. Jahrhundert anhand ihres Briefwechsels* / studi e testi 291. Citta Vaticano : Biblioteca Apostolica Vaticana. 328 s. (in German and Latin).

Magisteri Rogerii. (2010). Epistola in miserabile carmen super destructione regni Hungarie per Tartaros facta. *Gesta Hungarorum* / Anonymi Bele Regis Notarii – The deeds of the Hungarians / Anonymus, notary of King Béla / edited, translated and annotated by Martyn Rady and László Veszprémy. Epistola in miserabile carmen super destructione regni Hungarie per Tartaros facta / Magisteri Rogerii – Master Roger's Epistle to the sorrowful lament upon the destruction of the kingdom of Hungary by the Tatars / translated and annotated by J. M. Bak and M. Rady. Budapest ; New York : Central European University Press, liii + 132–227 p. (in English and Latin).

Maiorov, A. V. (2012). Mongolo-tatary v Galitsko-Volynskoi Rusi. *Rusin*. № 4 (30). S. 62–66 (in Russian).

Maiorov, A. (2013). Daniil Galytskiy i «prints tatar» nakanune nashestvia Batyia na Yuzhnuiu Rus. *Rusin*. № 1 (31). S. 53–77 (in Russian).

Maiorov, A. V. (2013). Poslednii rubezh Zapadnoho pokhoda Batyia i Karpato-Dunaiskie zemli. *Rusin*. № 2 (36). S. 6–18 (in Russian).

Maiorov, A. V. (2015). Mongolskoe zavoevanie Volyni i Galichiny: spornyie i nereshennye voprosy. *Rusin*. № 1(39). S. 11–24 (in Russian).

Maiorov, A. V. (2016). Russkie kniazia posle nashestviya Batyia: borba za Halich i Kyev. *Stratum plus*. Sankt-Peterburg ; Kishinyev ; Odessa ; Bukharest, no. 5: Nashestvie. Predely i katastrofy XIII veka. S. 49–56 (in Russian).

Marin, Ș. (2020). «*La Rotta Della Tana*» (1343): the Viewpoint of Venetian Chronicles. *From Pax Mongolica to Pax Ottomanica. War, Religion and Trade in the Northwestern Black Sea Region (14th–16th Centuries)* / ed. by O. Cristea, L. Pilat. Leiden ; Boston : Brill. S. 81–112 (in English).

Matuzova V. Y. (1979). *Anhliyskie srednevekovye istochniki IX–XIII vv.* Moskva : Nauka, 268 p. (in Russian and Latin).

Meyvaert P. (1980). An Unknown Letter of Hulagu, Il-Khan of Persia, to King Louis IX of France. *Viator*. Vol. 11. S. 245–259 (in English).

Monumenta Hungariae Historica. (1869). Diplomataria / megbízásából közzé teszi G. Wenzel. Budapest : Eggenberger Ferdinánd v. Akademiai Könyvárusnál, T. 12: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus, xxvi + 564 p. (in Latin).

Munkuev N. Ts. (1965). *Kitaiskiy istochnik o pervykh mongolskikh khanakh. Nadgrobnaia nadpis na mogile Eliui Chu-Tsaia. Perevod i issledovanie*. Moskva : Nauka. 223 s. (in Russian).

Nagirnyj W. (2011). *Polityka zagraniczna księstw ziem Halickiej i Wołyńskiej w latach 1198 (1199) – 1264*. Kraków : PAU. 362 s. (in Polish).

Nahirnyi V. (2010). Vidnosyny halytsko-volynskykh kniaziv iz monholamy v seredyni 40-kh rr. XIII stolittia: vybrani problemy. *Karpaty: liudyna, etnos, tsyvilizatsiia*. Vol. 2. S. 36–45 (in Ukrainian).

Ning Ya. (2021). *Courtly Encounters along the Silk Roads: Diplomats, Diplomatic Gifts and Symbolic Competitions in the Mongol Eurasia*. Doctoral dissertation. Budapest. S. 29–75 (in English).

Ning Ya. (2021). The Repository and Distribution of Gifts in the Mongol Imperial Court in the Early Thirteenth Century. *Annual of medieval studies at CEU*. Vol. 27. S. 52–64 (in English).

Ning Ya. (2023 [2024]). Should the Papal Envoys Bring Gifts for the Mongol Emperors? The Role of Polish and Russian Intelligence in the Mission of John of Plano Carpini compared to that of Ascelin of Lombardy. *The Mongols in Central Europe: The Profile and Impact of their Thirteenth-Century Invasions* / ed. by B. Nagy. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó. P. 387–405 (in English).

Novgorodskaia Pervaia letopis. (1950). Moskva ; Leningrad : Izd-vo AN SSSR. 568 s. (in Old Russian).

Pelliot P. (1922–1923). Les Mongols et la Papauté. Chapitre premier. *Revue de l'Orient chrétien*. Troisième serie. Paris : Typographie Firmin-Didot. Vol. 3 (23). P. 3–30 (in French and Latin).

Pen Da-ya, Siui Tin. (2016). Kratkie zametki o chernykh tatarakh. *«Hei da shi lüe»: istochnik po istorii monholov XIII v.* / otv. red. A. Sh. Kadyrbaev ; In-t nauchnoi informatsii po obshchestvennym naukam RAN. Moskva : Nauka ; Vostochnaia literatura. S. 20–55 (in Russian).

Polnoye sobraniye russkikh letopysei. (1908). Sankt-Peterburg : Tipohrafia M. A. Aleksandrova. Vol. 2: *Ipatiyevskaia letopis*, xvi + 938 col. + 87 + iv p. (in Old Church Slavonic).

Pow S. (2020). *Conquest and Withdrawal: The Mongol Invasions of Europe in the Thirteenth Century*. Doctoral Dissertation. Budapest. iv + 313 p. (in English).

Rachewiltz I. de. (1962). Yeh-lü Ch'u-ts'ai: Buddhist Idealist and Confucian Statesman. *Confucian Personalities* / ed. A. F. Wright and D. Twitchett. Stanford : Stanford University press. P. 189–216 (in English).

Rachewiltz I. de. (1993). Yeh-lü Ch'u-ts'ai, Yeh-lü Chu, Yeh-lü Hsi-liang. *In the service of the Khan. Eminent Personalities of the Early Mongol-Yüan Period (1200–1300)* / ed. by I. de Rachewiltz, Hok-lam Chan, Hsiao Ch'i-ch'ing and Peter W Geier. Wiesbaden ; Harrassowitz Verlag. P. 136–175 (in English).

Rachewiltz I. de. (1966). Personnel and Personalities in North China in the Early Mongol Period. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. Vol. 9. № 1/2. November. P. 88–144 (in English).

Rashid-ad-Din. (1960). *Sbornik letopisei*. Moskva ; Leninhrad : Izd-vo AN SSSR. Vol. 2. 253 s. (in Russian).

Rashid-ad-Din. (1946). *Sbornik letopisei*. Moskva ; Leninhrad : Izd-vo AN SSSR. Vol. 3. 340 s. (in Russian).

Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica (1923) / ed. I. Szentpétery. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, vol. 1: Diplomata regum Hungariae ab anno MI usque ad annum MCCLXX complectens. xiii + 576 p. (in Hungarian and Latin)

Riasanovsky V. A. (1965). *Fundamental principles of Mongol law* / Indiana University publication (Uralic and Altaic Series, vol. 43). Bloomington ; The Hague : Mouton & Co., xiii + 343 p. (in English).

Richard J. (2005). *Au-delà de la Perse et de l'Arménie. L'Orient latin et la découverte de l'Asie intérieure. Quelques textes inégalement connus aux origines de l'alliance entre Francs et Mongols (1145–1262)*. Turnhout : Brepols Publishers. 207 p. (in French).

Serebrianskyi N. I. (1915). *Drevnerusskie kniazheskie zhytia. (Obzor redaktsiy i teksty)*. Petrograd, *Prilozhenia (teksty zhytiy)*. 165 + 186 s. (in Old Russian).

Seleznyev Yu. (2012). O vremeni, zatrachivaemom russkimi kniaziamy na poezdki v Ordu. *Uralskiy istoricheskiy vestnik*. № 2 (35). S. 31–36 (in Russian).

Shim H. (2014). The Postal Roads of the Great Khans in Central Asia under the Mongol-Yuan Empire. *Journal of Song-Yuan Studies*. Vol. 44. P. 405–469 (in English).

Simon de Saint-Quentin. (1965). *Histoire des Tartares* / publiée par. J. Richard. Paris : Librairie orientaliste Paul Geuthner. 130 p. (in French and Latin).

Slovar drevnerusskoho iazyka (XI–XIV vv.) (1989): v 10 t. / AN SSSR. Ins-t rus. iaz.; Hl. red. R. Y. Avanesov. Moskva : Russkiy iazyk, vol. 2 (vъzalkati – dobrodѣtelnikъ), 494 s. (in Old Church Slavonic and Russian).

Stefanovich P. (2019). Politicheskoe razvitiye Galitsko-Volynskoi Rusi v 1240–1340 gg. i otnoshenia s Ordoy. *Rossiyskaia istoria*. № 4. Iiul'–avhust. S. 116–134 (in Russian).

Tolochko P. (2020). Daniil Galitskiy i nashestvie Batyia na Yuzhnuiu Rus' v rabotakh peterburhskikh istorikov. *Ruthenica*. Vol. 16. S. 125–135 (in Russian).

Van Werveke N. (1894). *Catalogue descriptif des manuscrits de la bibliothèque de Luxembourg*. Luxembourg : Imprimerie Fr. Bourg-Bourger. v + 509 p. (in French and Latin).

Voegelin E. (1941). The Mongol Orders of Submission to European Powers (1245–1255). *Byzantion*. International journal of byzantine studies. (American Series, I). 1940–1941. Boston. Vol. 15. P. 378–413 (in English).

Voitovych L. (2006). *Kniazha doba: portrety elity*. Bila Tserkva : Vydavets Oleksandr Pshonkivskyi. 782 p. (in Ukrainian).

Voitovych L. (2017). Vidnosyny Halytsko-Volynskoho kniazivstva z monholamy. Pershyi etap (1223–1245). *Colloquia Russica*. Series II / za red. V. Nahirnoho i M. Voloshchuka. Ivano-Frankivsk ; Krakiv : TOV Lileia-NV. Vol. 3: *Danylo Romanovych i yoho chasy*. S. 79–102 (in Ukrainian).

Voloshchuk M. (2008). Problema kilkosti vizytiv Danyla Romanovycha in Tartaria: dzhereloznavchyi analiz uhorskoho dyplomu vid 22 kvitnia 1244 r. *Dorohychyn 1253*. *Materialy Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii z nahody 755-yi richnytsi koronatsii Danyla Romanovycha*. Ivano-Frankivsk : LIK. S. 18–36 (in Ukrainian).

Zolotaia Orda v ystochnykakh. (2009). Moskva : PPP Typohrafyia «Nauka». T. 3 : Kytaiskie y monholskie ystochniki / perevody s kytaiskoho yazyka, sostavlenye, vvodnaia statia y kommentarii R. P. Khrapachevskoho. 336 p. (in Russian).

https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3046/ (дата звернення 10.03.2024).

https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3237/ (дата звернення 10.03.2024).

https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/3340/ (дата звернення 10.03.2024).

https://chinesenotes.com/yuanshi/yuanshi146.html (дата звернення 10.03.2024)

Надійшла до видавництва 30 жовтня 2025 р.
Прийнята до друку 24 січня 2026 р.
Опублікована 6 травня 2026 р.